

Kohtuasi C-824/19

Eelotsusetaotluse kokkuvõte vastavalt Euroopa Kohtu kodukorra artikli 98 lõikele 1

Saabumise kuupäev:

12. november 2019

Eelotsusetaotluse esitanud kohus:

Varhoven administrativen sad (Bulgaaria kõrgeim halduskohus)

Eelotsusetaotluse kuupäev:

31. oktoober 2019

Kassatsioonkaebuse esitajad:

TC

UB

Vastustajad kassatsioonimenetluses:

Komisija za zashtita ot diskriminatsia

VA

Kaasatud isik:

Varhovna administrativna prokuratura

Põhikohtuasja ese

Kassatsioonkaebused trahvide peale, mis määrati kahele kohtunikule selle eest, et pimedat isikut puude alusel diskrimineerides ei lubanud nad sellel isikul osaleda vandekohtunikuna kriminaalasjades toimunud kohtumenetlustes.

Eelotsusetaotluse ese ja õiguslik alus

Ühinenud Rahvaste Organisatsiooni puuetega inimeste õiguste konventsiooni artikli 5 lõike 2 ning nõukogu 27. novembri 2000. aasta direktiivi 2000/78/EÜ, millega kehtestatakse üldine raamistik võrdseks kohtlemiseks töö saamisel ja

kutsealale pääsemisel, artikli [2] lõigete 1, 2 ja 3 ning artikli 4 lõike 1 tõlgendamine; ELTL artikkel 267

Eelotsuse küsimused

1. Kas Ühinenud Rahvaste Organisatsiooni puuetega inimeste õiguste konventsiooni artikli 5 lõike 2 ja nõukogu 27. novembri 2000. aasta direktiivi 2000/78/EÜ, millega kehtestatakse üldine raamistik võrdseks kohtlemiseks töö saamisel ja kutsealale pääsemisel, artikli [2] lõigete 1, 2 ja 3 ning artikli 4 lõike 1 tõlgendamise põhjal saab teha järelduse, et nägemisvõime kaotanud isikul on lubatud tegutseda vandekohtunikuna ja osaleda kriminaalasjades toimuvates kohtumenetlustes, või:
2. Kas püsivalt pimedaks jäänud isiku konkreetne puue on vandekohtuniku tegevuse puhul oluline ja määrav nõue, mille olemasolu tõttu on erinev kohtlemine põhjendatud ega too kaasa diskrimineerimist puude alusel?

Eelotsusetaotluse esitanud kohtu viidatud rahvusvahelise õiguse normid

- 1 Ühinenud Rahvaste Organisatsiooni puuetega inimeste õiguste konventsioon, kehtiv alates 3. maist 2008, Euroopa Ühenduse nimel heaks kiidetud nõukogu 26. novembri 2009. aasta otsusega 2010/48/EÜ (ELT 2010, L 23, lk 23) – artiklid 1, 4, 5 ja 27.

Viidatud Euroopa Liidu õigusnormid

Euroopa Liidu põhiõiguste harta artikkel 21

Nõukogu 27. novembri 2000. aasta direktiiv 2000/78/EÜ, millega kehtestatakse üldine raamistik võrdseks kohtlemiseks töö saamisel ja kutsealale pääsemisel (EÜT 2000, L 303, lk 16; ELT eriväljaanne 05/04, lk 79; edaspidi „direktiiv 2000/78/EÜ“), põhjendused 6, 17, 23 ja 37, artiklid 1–4 ja artikkel 18

Eelotsusetaotluse esitanud kohtu viidatud riigisisesed õigusnormid

Bulgaaria Vabariigi põhiseadus (Konstitutsia na Republika Bulgaria, DV nr 56, 13.7.1991) – artikkel 6 (võrdsus seaduse ees; keeld piirata õigusi teatavate omaduste alusel) ja artikkel 48 (õigus tööle; riigi kohustus luua eelkõige füüsilise ja vaimse puudega inimeste jaoks tingimused tööle pääsemiseks)

Diskrimineerimisvastase kaitse seadus (Zakon za zashtita ot diskriminatsia, DV nr 86, 30.9.2003) – artikkel 4 (kaitse loetletud omaduste, sealhulgas puude alusel diskrimineerimise eest), artikkel 7 (juhtumid, mida ei peeta diskrimineerimiseks, sealhulgas isikute erinev kohtlemine ükskõik millise seaduse artiklis 4 nimetatud diskrimineerimisalusega seotud omaduse alusel, kui see omadus on teatud

kutsetegevuse laadi või sellega liituvate tingimuste tõttu oluline ja määrav kutsenõue, tingimusel et eesmärk on õigustatud ja nõue sellega proportsionaalne), artikkel 40 (diskrimineerimisvastase kaitse komisjoni (komisia za zashtita ot diskriminatsia) ülesanded), artikkel 50 (komisjoni menetlus) ja artikkel 68 (komisjoni otsuste kohtuliku kontrolli võimalus).

Kohtute seadus (Zakon za sadebnata vlast, edaspidi „ZSV“, DV nr 64, 7.8.2007) – artikkel 66 (vandekohtunike määramine esimese astme kohtu kolleegiumidesse; vandekohtunike õigused ja kohustused) ja artikkel 67 (vandekohtunikele esitatavad nõuded, mis puudutavat vanust, rahvastikuregistrijärgset aadressi, haridust, asjaolu, et vandekohtunikud ei tohi olla süüdi mõistetud etteakatsetud kriminaalkuritegude toimepanekus, ning füüsiliste haiguste puudumist).

Kriminaalmenetluse seadustik (Nakazatelno-protsesualen kodeks, edaspidi „NPK“, DV nr 86, 28.10.2005) – artikkel 1 (kriminaalmenetluse seadustiku eesmärgid), artikkel 8 (vandekohtunike määramine kohtukolleegiumidesse; kohtunike ja vandekohtunike võrdsed õigused), artikkel 13 (kohtu kohustus võtta kõik meetmed objektiivse tõe väljaselgitamiseks), artikkel 14 (kohus teeb otsuse sisemise veendumuse alusel, mis põhineb kõikide asjaolude objektiivsel, ulatuslikul ja täielikul kontrollimisel) ning artikkel 18 (vahetu tuvastamise põhimõte – kohus tugineb otsuste tegemisel tõenditele, mida ta ise kogub ja hindab).

Asjaolude ja menetluse lühikokkuvõte

- 2 Menetlus haldusasutuses – diskrimineerimisvastase kaitse komisjonis (Komisia za zashtita ot diskriminatsia, edaspidi „KZDiskr“) – algatati VA kaebuse alusel Sofiyski rayoneni sadi (Sofia rajoonikohus, edaspidi „SRS“) kohtuniku UB ja SRSi tookordse presidendi TC vastu.
- 3 Komisjonile kaebuse esitanud VA on nägemisvõime kaotuse tõttu püsivalt ja eluaegselt piiratud töövõimega. Ta lõpetas õigusteaduste õpingud ja sooritas 1977. aastal edukalt juristieksami. Ta oli tegev Sayuz na slepite's (pimedate ühing) ja Euroopa Pimedate Liidu allorganisatsioonides. Stolichen obshtinski savet (Sofia linnanõukogu) andis 2014. aastal oma menetluse raames VA-le loa tegutseda vandekohtunikuna ning määras tema töökohaks SRSi. 25. märtsil 2015 vannutati ta selles kohtus vandekohtunikuks. Vastavalt 23. märtsi 2015. aasta protokollile, mis käsitleb vandekohtunike jaotamist kohtukolleegiumide vahel loosi teel, määrati VA kuuenda kriminaalkolleegiumi vandekohtunikuks. SRSi presidendi andmetel ei osalenud VA ajavahemikul 25. märtsist 2015 kuni 9. augustini 2016, mil jõustus ZSV artikli 72 muudatus, millega kehtestati vandekohtunike elektrooniline määramine, mitte ühelgi kriminaalasjas toimunud kohtuistungil.
- 4 VA väidab KZDiskr haldusmenetluse algatamise aluseks olevas kaebuses nagu ka käesolevas menetluses, et UB, kes oli kohtunik SRSi kuuendas kriminaalkolleegiumis, kuhu oli VA määratud vandekohtunikuks, ei lubanud tal

osaleda kriminaalasjades toimunud kohtumenetlustes. Peale selle märgib VA, et 29. mai 2015. aasta kirjaga pöördus ta SRSi presidendi poole ja palus määrata ennast teise kohtuniku juurde, et tal oleks võimalik teostada oma õigust tegutseda vandekohtunikuna, kuid sellele kirjale ta vastust ei saanud. Ta leiab, et kohtunik UB ja SRSi president diskrimineerisid teda tema puude tõttu.

- 5 KZDiskr-i menetluse raames esitatud märkustes märkis kohtunik UB, et kriminaalasjades toimuvates kohtumenetlustes tegutsevate vandekohtunike tööst tulenevate kohustuste laad ja nõue omada teatavaid füüsilisi omadusi, mis on seotud kohtukollegiumi võimega täita oma ülesandeid, ei kuulu ZZDiskr artikli 4 lõikes 2 sisalduva diskrimineerimisvastase sätte kohaldamisalasse. UB esitab argumendid, mis toetavad ZZDiskr artikli 7 lõike 1 punkti 2 kohaldamist, mille kohaselt on VA erinev kohtlemine omaduse põhjal, mis on seotud diskrimineerimisaluseks oleva puudega, vandekohtuniku kohustuste laadist tulenevalt oluline ja määrav nõue, mis on objektiivselt põhjendatud ja millega järgitakse õiguspärasest eesmärgi, nimelt pidada kinni põhimõtetest, mis on sätestatud vandekohtunike ülesandeid kindlaks määravas NPK-s.
- 6 TC esitas kirjalikud märkused, mis sisaldasid ZZDiskr artikli 7 lõike 1 punkti 2 kohaldatavast toetavaid argumente; viidatud sätte kohaselt takistab VA puude liik VA-l täita vandekohtuniku eriomaseid ülesandeid ning toob kaasa olukorra, kus rikutakse vahetu tuvastamise põhimõtet, objektiivse tõe väljaselgitamise põhimõtet ning põhimõtet, mille kohaselt osaleb üldsus kriminaalmenetluses võrdsetel alustel.
- 7 KZDiskr tuvastas 6. märtsi 2017. aasta otsusega, et TC ja UB diskrimineerisid VA-d puude alusel vastavalt ZZDiskr artikli 4 lõikele 2 koosmõjus artikli 4 lõikega 1 ja vastavalt ZZDiskr lisasätete (Dopalnitelnite razporedbi na ZZDiskr) § 1 punktile 7. Seepärast määrati TC-le ZZDiskr artikli 80 lõike 1 alusel trahv summas 250 Bulgaaria leevi (BGN) ja UB-le trahv summas 500 Bulgaaria leevi (BGN). ZZDiskr artikli 47 punkti 6 alusel soovitati TC-l ja UB-l edaspidi hoiduda kaitset diskrimineerimise eest ette nägevate õigusnormide rikkumisest. VA kaebus, mis puudutas tema väidetavat diskrimineerimist soo alusel, jäeti põhjendamatus tõttu rahuldamata.
- 8 TC ja UB vaidlustasid KZDiskr-i otsuse Administrativen sad Sofia gradis (Sofia linna halduskohus). Viidatud kohus leidis, et KZDiskr-i vaidlustatud otsus on õiguspärane haldusakt, ja jättis kaebused rahuldamata.
- 9 Administrativen sad (halduskohus) oli seisukohal, et arvestades seaduses sätestatud keeldu kohelda isikuid teatavate omaduste alusel, mida seadusega kaitstakse, erinevalt, ja võttes arvesse ZZDiskr artiklis 26 isikule tagatud õigust võrdsetel tingimustel kutsealale pääseda või tööd saada, töös osaleda või ametialaselt edeneda, on „põhimõtteliselt“ – arvestamata artikli 4 lõikes 1 nimetatud omadusi – keelatud kehtestada piiranguid või piirata teatud kutsealale pääsemist või teatud töö saamist – käesolevas asjas vandekohtunikuna tegutsemist –, tuginedes eeldusele, et asjaomane puue muudab täisväärtusliku töötamise

võimatuks. Kriminaalmenetluse eripära nõuab tegelikult, et vandekohtunikud järgiksid oma ülesandeid täites kriminaalmenetluse põhimõtteid, mis näevad ette vahetu tuvastamise, objektiivse tõe väljaselgitamise ja pädeva kohtukolleegiumi sisemise veendumuse. Esimese astme kohtu arvates ei või kõnealune eripära olla siiski sedavõrd absoluutne, et ZZDiskr-is konkreetselt ja Bulgaaria õiguses üldiselt sätestatud õigust pääseda teatud kutsealale või saada teatud tööd piiratakse. Eeldus, et haiguse või puude olemasolu jätab isiku igal juhul teatud omadustest ilma, kujutab endast põhjendamatu ja diskrimineerivat kohtlemist. Seda kinnitab ka asjaolu, et pärast 9. augustil 2016 jõustunud ZSV artikli 72 muudatust, millega nähti ette vandekohtunike elektrooniline määramine, on VA osalenud mitmel kriminaalasjades toimunud kohtuistungil ja on saanud selle eest tasu.

- 10 Esimese astme otsuse peale esitati apellatsioonkaebus Varhoven administrativen sadile (Bulgaaria kõrgeim halduskohus). Viidatud kohus leiab, et kohtuasjas õige lahendi tegemiseks on vaja tõlgendada liidu õigusnorme.

Poolte seisukohtade lühikokkuvõte

- 11 Kassatsioonkaebuse esitaja UB peamine väide on see, et käesolevas asjas on vääralt kohaldatud materiaalõigusnorme, nimelt ZZDiskr-i, kuna esimese astme kohus pidas Bulgaaria õiguses ja rahvusvahelises õiguses sätestatud õigust pääseda teatud kutsealale või saada teatavat tööd absoluutseks, mistõttu on diskrimineerimisvastase kaitse seadus vastuolus hierarhiliselt kõrgemal seisva seadusega NPK ja selles sätestatud kriminaalmenetluse põhimõtetega, nimelt NPK artikli 18 kohase vahetu tuvastamise põhimõttega ja NPK artiklis sätestatud 13 objektiivse tõe väljaselgitamise põhimõttega, mida ta kui kriminaalkolleegiumi kohtunik peab Rayonen sadis (rajoonikohus) menetlevate asjade hindamisel järgima ja mille kohaselt peab ta tagama, et kõik kohtukolleegiumi liikmed käsitlevad tõendeid ühtemoodi ja et kohtukolleegiumi iga liige saab menetlusosaliste käitumisest vahetu ülevaate.
- 12 Kassatsioonkaebuse esitaja TC leiab, et vaidlustatud kohtuotsuses on rikutud õigusnorme, kuna selles on märgitud, et ZZDiskr artikli 7 lõike 1 punkt 2 ei ole kohaldatav. Tema väitel kuulub käesoleva asi viidatud sätte kohaldamisalasse. Võttes arvesse vandekohtuniku töö tegemise viisi ning vandekohtunike kohustusi, tuleb pealegi eeldada, et isikud, kelle puue tooks kaasa seaduses ja Bulgaaria Vabariigi põhiseaduses sätestatud vahetu tuvastamise, objektiivse tõe väljaselgitamise ja juhtiva kohtukolleegiumi sisemise veendumuse põhimõtete rikkumise, ei saa menetluses aktiivselt ja täielikult osaleda.

Eelotsusetaotluse põhjenduse lühikokkuvõte

- 13 Eelotsusetaotluse esitanud kohus leiab, et nägemisvõime püsiva kaotuse tõttu on VA puudega füüsiline isik.

- 14 Liikmesriigi õigus näeb ette õigusnormide süsteemi, mis põhimõtteliselt tagab puuetega inimeste kaitse ja keelab mis tahes diskrimineerimise puude alusel. Teiselt poolt on ette nähtud erandid, millega on põhjendatud erinev kohtlemine ükskõik millise diskrimineerimisalusega seotud omaduse alusel, kui see omadus on teatud kutsetegevuse laadi või sellega liituvate tingimuste tõttu oluline ja määrav kutsenõue, tingimusel et eesmärk on õigustatud ja nõue sellega proportsionaalne.
- 15 Eelotsusetaotluse esitanud kohus peab ebaselgeks, mil määral on puudega isiku erinev kohtlemine puude alusel ÜRO konventsiooni, Euroopa Liidu põhiõiguste harta ja direktiivi 2000/78/EÜ sätete alusel lubatud vandekohtunikuna tegutseva isiku puhul.
- 16 Erinev kohtlemine toimub küll puude alusel, mis on omadus, mida kaitstakse, kuid on siiski seotud kriminaalmenetluse põhimõtetest tulenevate nõuete ja nende põhimõtete kohaldamisega; asjaomane kord ja kohtupraktika võivad olla vastuolus nõudega, et kõikidele puuetega inimestele tuleb pakkuda võrdseid võimalusi töö saamiseks.
- 17 Eelotsusetaotluse esitamise vajalikkuse hindamisel võttis eelotsusetaotluse esitanud kohus arvesse ka nõuet, mille kohaselt tuleb direktiivi 2000/78/EÜ tõlgendada kooskõlas konventsiooniga. Käesolevas asjas tuleneb sellest nõue tagada puuetega inimestele võrdne ja tõhus õiguslik kaitse mis tahes alustel toimuva diskrimineerimise eest, mitte üksnes teatavate kaitstavate isikuomaduste alusel toimuva diskrimineerimise eest, nagu on ette nähtud liidu teiseses õiguses.
- 18 Rahvusvahelised õigusnormid ja Euroopa Liidu teisene õigus nõuavad kohaldatavate sätete ühtset ja ühetaolist tõlgendamist, mis on Euroopa Liidu Kohtu pädevuses.
- 19 Esitatud kaalutlustel peab Varhoven administrativen sad (Bulgaaria kõrgeim halduskohus) vajalikuks menetlus peatada ja esitada Euroopa Liidu Kohtule eelotsusetaotlus eespool sõnastatud eelotsuse küsimustega.